

УДК 711.558

ORCID 0000-0002-3578-4752

DOI: <https://doi.org/10.33838/naoma.28.2019.5-10>

Марія Гнілоскурєнко

аспірантка

при кафедрі теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв НАОМА

maria.gniloskurenko@gmail.com

Науковий керівник — Л. П. Скорик, кандидат архітектури, професор

ІНТЕРАКТИВНА РЕКРЕАЦІЯ В ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА

Анотація. Робота присвячена дослідженню рекреаційних процесів у місті, специфіки міського життя, тенденцій організації відпочинкових зон у вітчизняній практиці та у закордонному досвіді.

Ключові слова: місто, інтерактивна рекреація, історичне середовище міста, містобудівні інтер'єри вулиць та площ, міська інфраструктура, публічний простір, міський спосіб життя, відпочинкова зона, дозвілля.

INTERACTIVE RECREATION IN CITY HISTORICAL ENVIRONMENT

Mariia Hniloskurenko

Abstract. Studies of recreational processes in the city, the specifics of urban life, trends in the recreation areas organization both in domestic practice and in foreign experience are relevant and timely. Sustainable development of the city involves the stable functioning of the city structure to meet the material and spiritual needs of society, provide the rational use of available resources and potential, form the favourable conditions for human existence in the historically established environment of the city. This process is based on the search for optimal solutions of the city development, determination of the directions of urban areas functioning, taking into account the current trends and patterns of the urban structure development and the formation of relevant scenarios and plans on its bases.

The urban area on the whole is an important and limited city resource, therefore the effective use of existing territories is especially important for the sustainable development of the city. The creation of interactive recreation centres within the downtown historical buildings could be the solution to many problems, because interactivity implies diversity, which in terms of city-planning requires making of recreation areas as multifunctional and flexible spaces where the residents could spend their time interesting and useful. The public social space is necessary not only for satisfying the population's needs, but also for their forming and developing. In the context of present-day segregation of city residents and the absence of permanent information-bearer channels, it is the city-planning streets and square interiors of the city that can become an information and communicative space. The role of public space restoration will provide for the integrity of the city in its city-planning, cultural and social aspects. After all, public spaces are one of the key components of an individual's comfortable existence and coexistence with the society in general; these are places of collective and individual development and unity of people with the rich historical, architectural and natural heritage of urban substance. A solution of a city historical environment and cultural heritage preservation issue is a significant contribution to the future national development based on the study of the historical achievements of the past, which has no alternatives in creating the attractive interactive recreation areas in the centres of historical cities.

Keywords: city, interactive recreation, city historical environment, city-planning streets and square interiors, city infrastructure, public space, urban lifestyle, recreation area, leisure.

Постановка проблеми. Розвиток великих міст на сучасному етапі характеризується високими темпами урбанізації, ускладненням міських систем та загостренням містобудівних проблем. На жаль, у багатьох нинішніх містах містобудівні інтер'єри вулиць та площ десятиліттями перебувають у стані анабіозу, не відповідають вимогам повноцінного та атракційного відпочинку населення і скеровані радше на задоволення транспортних та торгово-суспільних потреб, а не на розвиток взаємин соціуму з багатством історичного надбання.

Актуальність дослідження. На даний час у центрах історичних міст катастрофічно не висотає публічних місць для широкого спектру відпочинкових та комунікативних функцій, тому для вирішення цієї проблеми необхідна оптимізація вуличного простору, переформатування містобудівних інтер'єрів вулиць і площ з інертних публічно-соціальних просторів у якісні та ефективні елементи міської культурної інфраструктури.

Необхідність дослідження принципів формування інтерактивної рекреації у структурі історично складеної забудови міст актуальна, передусім, через брак наукових праць на тему залучення історико-культурного потенціалу центрів міст як домінуючої компоненти інтерактивного відпочинку.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний стан більшості історичних міст переживає сьогодні чи не найбільшу кризу у своєму розвитку. Але подібна ситуація водночас спонукає науковців до нових досліджень та пошуків ефективних рішень заради перетворення сучасного міста у динамічне, здатне до змін середовище. Практичне завдання дослідження полягає у вивченні та дослідженні історично сформованої субстанції міста, містобудівних інтер'єрів, специфіки міських процесів, потреб та інтересів населення, на ґрунті чого визначаються основні вектори розвитку соціального простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз особливостей міського середовища та публічного простору характерний для європейської традиції містобудівних досліджень. Одними з перших у вивченні та розумінні публічних центрів були архітектори, соціологи і фахівці

з управління та планування міста. До аналізу центрів відпочинку й дозвілля у місті (з точки зору розвитку міста та оптимізації міського способу життя) звертались такі науковці, як данський архітектор і консультант з міського дизайну Ян Гейл (1936 р.), чия кар'єра була спрямована на поліпшення якості життя в містах з переорієнтацією міського простору на пішоходів та велосипедистів; американський архітектор Віктор Грюн (1903–1980 рр.), який працював над поступовим перетворенням центрального ядра Відня в пішохідну зону та розробив всеосяжний план ревіталізації для центрального ділового району в центрі Форт-Уерта, штат Техас; Жайме Лернер (1937 р.) — бразильський архітектор, (згодом мер і губернатор штату в Барселоні), автор книги “Акупунктура міста”, в якій він акцентує увагу на можливих швидких та недорогих змінах у містах, які позитивно впливають на середовище; Кевін Лінч (1918–1984 рр.) — американський спеціаліст з міського планування, зробив великий внесок у містобудівне планування, вивчаючи сприйняття та організацію людьми просторової інфраструкції; Джейн Джекобс (1916–2006 рр.) — теоретик міського планування, одна з основоположників теорії “нового урбанізму”, що передбачає відродження та підтримку центральних пішохідних зон міст на протигагу автомобільним передмістям тощо.

Варто зауважити, що у сучасній вітчизняній практиці питання створення та наукового обґрунтування організації комфортних відпочинкових зон не отримали належної уваги фахівців. Йдеться переважно про методичні рекомендації та проекти без визначення належних можливостей владних інституцій, участі провідних спеціалістів у сфері міського планування та повноцінних зв'язків з громадою.

Зазначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. В останні десятиліття у містах переважали інтенсифікація забудови в системі чинного функціонального зонування та транспортної інфраструктур. Транспортна інфраструктура все ще залишається основним вектором у міському плануванні. А такі аспекти, як індивідуальність міста, комфортність та якість життя в ньому поки залишаються на другому плані.

Новизна наукового дослідження. Наукова новизна нашої роботи полягає в тому, що нами розглянуто історичне середовище міських центральних частин як єдиної мультифункційної системи забудови і просторів містобудівних інтер'єрів.

Методологічне або загальнонаукове значення авторських розробок. Питання збереження історично сформованого середовища міста та культурної спадщини є вагомим внеском у майбутній розвиток держави на основі вивчення історичних надбань минулого і безконкурентним для створення атракційних зон інтерактивного відпочинку в центрах історичних міст. Відповідно до багатоаспектної схеми ставлення соціуму до міського середовища були розглянуті факти й визначені умови існування і діяльності населення.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зауважимо, що науковцями-архітекторами чимало уваги приділено містобудівним процесам, публічному простору, його сприйняттю і використанню містянами.

Так, скажімо, німецький мислитель Х. Арендт чи не найперше описала та сформулювала визначення публічного простору у роботі “*Vita activa, или О деятельной жизни*” у 1958 році. Особливу увагу нею приділено відокремленню публічного простору від приватного, та зауважено, що публічний простір існував завжди як невіддільна частина життєдіяльності людини. Автор визначила цей простір реальною сферою соціальної взаємодії населення міста, пов'язала з появою демократії та асоціювала з античною грецькою агорою і римським форумом.

Ще один німецький філософ та соціолог Ю. Габермас розробив модель “публічної сфери” (Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадянське суспільство 141), яка стала провідною у теорії комунікативної дії — вільної відкритої комунікації. Поняття “публічна сфера” у цій теорії означає віртуально-медійний за формою простір, де громадська думка формується під час активної дискусії.

Місто і міський простір дослідив також американський професор та соціолог Р. Сеннет в одній зі своїх книг “Падіння публічної людини”. Він розглядає міський простір як зосередження

суспільного життя, де найбільш концентровано позначена демаркація кордонів приватного і публічного. Автор виділяє три підходи до осмислення публічного простору. Перший — пов'язаний з іменем Х. Арендт, яка публічний простір ототожнювала з моделлю давньогрецького поліса та римського форуму. У другому — мислитель підкреслює, що “публічність” не має суворої прив'язки до центру міста, вона з'являється всюди, де існує сфера вільного від примусу діалогу, орієнтованого на досягнення згоди. Це схоже на концепцію публічної сфери Ю. Габермаса. У третьому підході особлива увага приділена поведінці людини на публіці.

Основною проблемою, на якій акцентована увага у книзі є криза публічності в сучасному суспільстві, що виражається дисгармонією між сферою приватного та публічного. Це призвело до гіпертрофії самотності, створення культу інтимності та відсторонення більшості людей від комунікації в публічному просторі. Населення почало поводитись стриманіше та відособлено. Цей феномен-механізм І. Гофман назвав порядком взаємодії (Представление 18), що передбачає гіпертрофоване абстрагування (безуважність) крізь призму ввічливості щодо інших для уникнення втручання у їхній приватний простір.

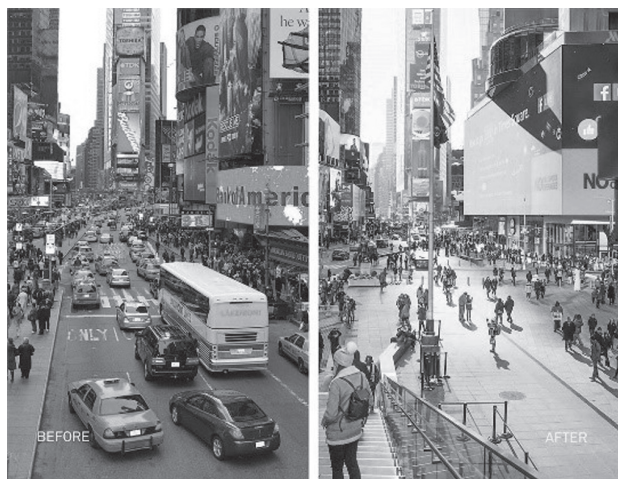
В останні десятиліття все більше міст змінюють свою політику щодо міського планування та правильності використання території. Постають питання про покращення життя у місті в наш час. Після тривалого періоду акцентування уваги в міському плануванні на транспортну інфраструктуру все більше міст бачать своє майбутнє у зменшенні кількості автомобілів та створенні комфортних інтерактивних рекреаційних центрів дозвілля міського соціуму в історично сформованому середовищі міста.

Створення інтерактивних рекреацій в урбаністичних інтер'єрах центрів історичних міст передбачає виконання декількох важливих для розвитку міста функцій: рекреаційної, культурної, екологічної, виховної тощо і відіграє важливу роль у збереженні та охороні історично-планувальної структури міста і його історико-архітектурного образу. Завдяки цьому чимало занедбаних та закинутих територій мають змогу отримати нове життя та призначення.

Одним з найяскравіших перетворень площі, оточеної автомобільним рухом, є Трафальгарська площа у Лондоні. У 1990-х роках вона була “охоплена” автомобільним потоком. Пішоходи могли дістатися до неї лише через підземні переходи. У 1996 році архітектурне бюро Нормана

Іл. 1. Трафальгарська площа у Лондоні (Trafalgar Square, London. *Wikipedia*)

Іл. 2. Таймс-сквер в Нью-Йорку (Snøhetta celebrates opening of Times Square redesign. Snøhetta)

Іл. 3. Порт Ольборга у Данії (Aalborg Waterfront. *moool*)

Фостера Foster & Partners запропонувало закрити для проїзду північну частину кільця і з'єднати Трафальгарську площу з будівлею Національної галереї, об'єднавши їх у пішохідну зону. Відкриття площі відбулось у 2003 році (іл. 1).

Згідно з результатами соціологічних опитувань щодо комфортності міста Нью-Йорка, було зроблено висновок, що місто незручне для відпочинку, а отже потребує змін, і найкращим прикладом ревіталізації транспортної вулиці на пішохідну, стала реконструкція Таймс-скверу, котра завершилася 2017 року. Тепер це одна з найпопулярніших площ світу (іл. 2).

Прикладом реконструкції середньовічного історичного центру міста, що тривала 11 років (2004–2015 рр.), є порт Ольборга в Данії, котрий був об'єднаний з фіордом, недоступним для відвідування через розташування тут промислової гавані та активного транспортного руху. Пристань перетворили на пішохідну площу. Були організовані зони для активного й пасивного відпочинку (іл. 3).

Цікавим та грандіозним проектом є реконструкція центру міста Еммена в Нідерландах. Його територія займає 26000 квадратних метрів та була відкрита у 2015 році. Тепер це найбільший громадський інтерактивний простір Еммена. Заповнений машинами центр віддали пішоходам та велосипедистам, створивши систему спеціальних велосипедних доріжок. Цікавим моментом в організації цієї відпочинкової зони стало гармонійне поєднання води та зелені, зокрема, створений ставок, поєднаний з площею каналами й наземними фонтанами (іл. 4).

Останнім часом у деяких вітчизняних містах активно впроваджують ідеї для покращення та облаштування міського простору.

Прикладом може слугувати перетворення вулиці Незалежності в Івано-Франківську (протяжністю понад 500 метрів) в пішохідну у межах міського центру ще за часів Радянського Союзу. Архітектори, які розробляли план цієї вулиці, згодом отримали Державну премію СРСР. Це перша за хронологією пішохідна вулиця України, адже такою вона стала ще наприкінці 80-х років ХХ століття (іл. 5).

Пішохідний Катеринославський бульвар у місті Дніпро, розташований між вулицею Шевченка і проспектом Дмитра Яворницького, було

Іл. 4. Центр міста Еммен в Нідерландах (10 лучших общественных пространств. *Livejournal*)

Іл. 5. Вулиця Незалежності в Івано-Франківську (Достопримечательности Ивано-Франковска. *Life Journey club*)

відкрито восени 2004 року. Він став місцем інтерактивної рекреації та місцем зустрічей, відпочинку, розваг городян і гостей міста, адже проходить через центр Дніпра, на ньому розташовані найбільші торговельні комплекси. Катеринославський бульвар — унікальна пішохідна вулиця в сучасному стилі. Влітку, щойно температура повітря сягне вище 30 градусів, тут вмикаються вуличні охолоджувачі, які розпилюють воду, охолоджуючи повітря до комфортної температури (іл. 6).

Вулиця Соборна у місті Миколаєві — найдовша пішохідна вулиця України, завдовжки один кілометр. Пішохідною є частина від вулиці Адміральської до Центрального проспекту. Це улюблене місце відпочинку, прогулянок, зустрічей мешканців та гостей міста (іл. 7).

Інтерактивність передбачає різноманітність, що в містобудівному плані потребує створення рекреаційних відпочинкових зон як поліфункціональних та гнучких просторів, де населенню цікаво й корисно проводити час. Інтерактивні рекреації поділяються на функціональні зони, кожна з яких має свою преваляючу роль.

Такий поділ публічного соціального простору необхідний не тільки для задоволення потреб населення, а й для формування і розвитку їх, оскільки потреби та інтереси різних соціальних груп мають суттєві відмінності. Основна мета створення інтерактивних рекреаційних відпочинкових зон полягає в пошуку компромісу та балансу між цими групами для комфортного спілкування їх.

Іл. 6. Катеринославський бульвар у місті Дніпрі (Екатеринославский бульвар. *Planet of hotels*)

Іл. 7. Вулиця Соборна у місті Миколаєві (Соборна вулиця (Миколаїв). *Wikipedia*)

Головні висновки. Ефективність міських територій визначається швидкістю реагування їхньої реорганізації на зміни у зовнішньому середовищі та адаптації до них. Нині в центрах історичних міст (як вітчизняних, так і закордонних) катастрофічно не вистачає публічних просторів для широкого спектру відпочинкових функцій. Створення інтерактивної рекреації у структурі історично складеної забудови міста здатне вирішити цю проблему. Така рекреація

стане місцем колективного та індивідуального єднання соціуму з багатством історичного, архітектурного та природного надбання міської субстанції. Для досягнення єдності та інтеграції нового й історично сформованого, потрібне збереження й охорона містобудівної значущості середовища центральних історичних ареалів. Ця активна взаємодія має розглядатися як єдина цілісна система, яка робить історичний центр міста не “законсервованою” історичною територією, а містобудівним елементом, що активно

формує сучасне міське середовище і збагачує загальну архітектурно-художню палітру міського центру.

Перспективи використання результатів дослідження. Головне значення результатів дослідження полягає у комплексному переосмисленні історичного міського середовища та, на його основі, розробці програм розвитку публічних громадських місць як розвинутої системи інтерактивної рекреації в структурі історично сформованого міста.

Цитовані праці

- Арендт, Х. *Vita activa, или О деятельной жизни*. Пер. с нем. и англ. В. В. Бибихина; под ред. Д. М. Носова. СПб.: Алетея, 2000. Печать.
- Габермас, Юрген. *Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадянське суспільство*. Пер. з нім. Онишко Анатолій, Тарашук Петро. Львів: Літопис, 2000. Друк.
- Гофман, И. *Представление себя другим в повседневной жизни*. Пер. с англ. и вступ. статья А. Д. Ковалева. Москва: КАНОН-пресс-Ц, 2000. Печать.
- Жайме, Лернер. *Акупунктура міста*. Пер. з порт. Катерини Скальської. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. Друк.
- Сеннет, Ричард. *Падение публичного человека*. Пер. с англ. О. Исаевой и др. Москва: Логос, 2002. Печать.

References

- Arendt, X. *Vita activa, ili O deyatelnoy zhizni*. Per. s nem. i angl. V.V. Bibikhina; pod red. D.M. Nosova. SPb.: Aleteya, 2000. Pechat.
- Ghabermas, Jurgen. *Strukturni peretvorennja u sferi vidkrytosti. Doslidzhennja kateghoriji ghromadjansjke suspiljstvo*. Per. z nim. Onyshko Anatolij, Tarashhuk Petro. Ljviv: Litopys, 2000. Druk.
- Gofman, I. *Predstavlenie sebya drugim v povsednevnoy zhizni*. Per. s angl. i vstup. statya A. D. Kovaleva. Moskva: KANON-press-Ts, 2000. Pechat.
- Zhajme, Lerner. *Akupunktura mista*. Per. z port. Kateryny Skaljskkoji. Ljviv: Vydavnyctvo Starogho Leva, 2016. Druk.
- Sennet, Richard. *Padenie publicnogo cheloveka*. Per. s angl. O. Isaevoy i dr. Moskva: Logos, 2002. Pechat.

Подано до редакції 7.06.2019

Рецензенти:

- Ковальська О. Є.** — кандидат архітектури, доцент;
Чернявський В. Г. — доктор архітектури, доцент.